Sosyal Bilimler Akademi Dergisi

The Journal of Social Sciences Academy

ISSN: 2636-7599

https://dergipark.org.tr/tr/pub/sobad

2025, 8 (1), 1-17

DOI: 10.38004/sobad.1601215

# KAMU TERCİHİ TEORİSİNİN SINIRLARI: EKONOMİ, SOSYOLOJİ VE PSİKOLOJİ PERSPEKTİFLERİNDEN BİR ANALİZ

## THE LIMITS OF PUBLIC CHOICE THEORY: AN ANALYSIS FROM THE PERSPECTIVES OF ECONOMICS, SOCIOLOGY AND PSYCHOLOGY

Dr. Öğr. Üyesi

**Özgür KIZILTOPRAK**

Bitlis Eren Üniversitesi

okiziltoprak@beu.edu.tr

***Makale Bilgisi** / Article Information*

Araştırma Makalesi/*Research Article*

Alınma/*Received*: **13.12.2024**

Kabul/*Accepted*: **20.02.2025**

**Telif Hakkı:** Bu çalışma Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 License altında lisanslanmıştır (CC BY NC).

***Copyright:** This article is licensed under Creative Commons AttributionNonCommercial 4.0 International License (CC BY NC).*

**ÖZET**

Temsili demokrasilerdeki kamu ekonomilerinin başarısızlığı üzerine temellenen kamu tercihi yaklaşımının ilgi alanı multidisipliner bir yapıdadır. Politik süreçteki aktörlerin davranışlarını ekonomik boyutuyla analiz eden kamu tercihi kuramı bu yönüyle seçmen davranışlarını açıklamada yetersiz kalmıştır. Bu durum seçmen davranışlarını politik ekonomi, sosyoloji ve psikoloji gibi farklı disiplinler çerçevesinde değerlendirilmesini gerektirmiştir. Bu kapsamda farklı disiplinlere ait yaklaşımların karşılaştırılarak seçmen davranışlarının açıklanmasında multidisipliner bir anlayışı egemen kılmak zorunludur. Mali sosyoloji bu anlamda seçmen davranışlarına ilişkin multidisipliner yaklaşımların ortak alanı olmaya adaydır. Farklı disiplinlerin seçmen davranışları ve parti politikaları üzerine geliştirdikleri yaklaşımlar öz disipliner çerçevede literatüre önemli katkılar sağlamıştır. Bu anlamda ekonomi yaklaşımı ve politik devresel dalgalanmalar literatürü kamu tercihi yaklaşımının temel varsayımlarını desteklemektedir. Ancak seçmen ve parti davranışlarının sosyolojik ve psikolojik boyutu kamu tercihi yaklaşımı ve bu yaklaşımı destekleyen ekonomi yaklaşımı ile politik devresel dalgalanmalar literatüründe ihmal edilmiştir. Bu anlamda sosyal yaklaşım ve sosyo-psikolojik yaklaşım siyasal süreçteki oyuncuların davranışlarının daha iyi anlaşılması açısından literatürdeki eksiklikleri tamamlayıcı ve geliştirici bir rol üstlenmişlerdir.

**Anahtar Kelimeler:** Kamu Tercihi Teorisi, Seçmen Davranışları, Mali Sosyoloji.

**ABSTRACT**

The field of interest of the public choice approach, which is based on the failure of public economies in representative democracies, has a multidisciplinary structure. Public choice theory, which analyzes the behavior of actors in the political process with its economic dimension, has been insufficient in explaining voter behavior. This situation necessitated the evaluation of voter behavior within the framework of different disciplines such as political economy, sociology and psychology. In this context, it is imperative to make a multidisciplinary approach dominant in explaining voter behavior by comparing the approaches of different disciplines. In this sense, fiscal sociology is a candidate to be the common field of multidisciplinary approaches to voter behavior.The approaches developed by different disciplines on voter behavior and party politics have made important contributions to the literature in a self-disciplinary framework. In this sense, the economics approach and the literature on political cycles have supported the basic assumptions of the public choice approach. However, the sociological and psychological dimensions of voter and party behavior have been neglected in the public choice approach and the economics approach that supports this approach, as well as in the literature on political cyclical fluctuations. In this sense, the social approach and the socio-psychological approach have complemented and improved the literature in order to better understand the behavior of actors in the political process.

**Keywords:** Puplic Choice Theory, Voter Behaviors, Fiscal Sociology.

**Atıf Citation** Kızıltoprak, Ö. (2025). Kamu Tercihi Teorisinin Multidisipliner Çerçevede Değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Akademi Dergisi.* 8 (1). 1-17

2025 / 8(1) / MART

## 1. GİRİŞ

Temsili demokrasinin geçerli olduğu ekonomilerde maliye politikasının şekillenmesinde birçok aktörün rolü bulunmaktadır. Siyasal aktörler olarak ifade edilen bu unsurların (seçmenlerin, siyasi partilerin ve politikacıların) davranışlarının anlamlandırılması multidisipliner bir çalışmayı gerektirmektedir. Zira söz konusu aktörlerin tercihlerinin şekillenmesi ile ilgilenen siyaset bilimi**;** siyasal sistemler, ideolojiler, siyasi partiler, seçim kampanyaları gibi faktörlerin seçmen ve politikacı davranışına etkilerini incelerken sosyoloji bilimi; sosyo ekonomik durum, eğitim düzeyi, cinsiyet, etnik köken gibi sosyo-demografik özelliklerin seçmen ve politikacıların tercihlerini nasıl şekillendirdiğini araştırmaktadır. Siyasal aktörlerin seçmen ve politikacı tercihlerindeki psikolojik boyut ise psikoloji biliminin alanına girmektedir. Ekonomi bilimi ise seçmen davranışlarının ekonomik boyutuyla ilgilenmektedir.

Bireylerin inançları, duygusal tepkileri ve toplumsal değerleri kadar bireysel çıkarlarının da siyasal tercihler üzerinde etkili olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Bu nedenle ekonomi, sosyoloji, siyaset bilimi ve psikoloji gibi farklı disiplinler tarafından çalışılmış bu konunun tek bir çatı altında birleştirilerek anlamlandırılması elzemdir.

Kamu tercihi teorisinin kamu ekonomisinin başarısızlığına ilişkin yaklaşımı yadsınamaz olmakla birlikte farklı disiplinler tarafından geliştirilmiş yaklaşımlara muhtaçtır. Kaldı ki siyasal süreçteki aktörlerin davranışları üzerine farklı disiplinler tarafından geliştirilen her bir yaklaşım öz bilimsel çerçevede önemli katkılar sunmuştur. Aynı konuda farklı bilimsel perspektiflerden yaklaşılarak oluşturulan bilgilerin birleştirilerek anlamlandırılması gereklidir. Bu kapsamda mali sosyoloji multidisipliner yapısıyla seçmen davranışları hakkında farklı bilim dalları tarafından ortaya konulmuş yaklaşımların analizi ve değerlendirilmesi için en uygun alandır. Maliye politikasını ekonomik ve sosyolojik boyutuyla karşılaştırmalı olarak inceleyen mali sosyoloji son dönemde gelişen bir alandır. Bu nedenle söz konusu alanın gelişiminden söz etmek gerekmektedir.

## 2. MALİ SOSYOLOJİ

Mali sosyoloji, kamu harcamalarının ve kamu gelirlerinin sosyolojik boyutu üzerinde duran bir ve gelişen bir multidisipliner bir alandır. Kamu maliyesi ve sosyolojik faktörlerin birbirini iki yönlü bir şekilde etkilediği değişim ilişkisi mali sosyolojinin konusunu oluşturmaktadır. Bu açıdan bakıldığında mali sosyolojiyi diğer disiplinlerden ayıran temel özelliği, toplum ve devlet arasındaki mali politikaları sonuçları ile birlikte inceleyen ve karmaşık toplumsal etkileşimleri multidisipliner anlayışla biçimlendiren bir disiplin olmasıdır (Camphell, 1993: 164). Bu çok disiplinli alanın gelişmesi ile birlikte kamu maliyesinin sosyolojik yönden eksik kaldığı yönündeki eleştiriler (Goldscheid, 1925/1964: 202) önemli ölçüde azalmıştır.

Sosyoloji biliminin maliye disiplinine dâhil edilmesi gerektiğini savunan Goldscheid'a göre sosyolojik yaklaşım, kamu mâliyesinin vazgeçilmez unsurlarındandır. Kamu maliyesi teorisini sosyoloji ile birlikte tarih ve mali istatistiğin desteklediğini kabul etmekle birlikte mali sosyolojinin kamu maliye teorisini destekleyici rolünün daha fazla olduğunu ileri sürmektedir. Zira gerek kamu gelirlerinin kökeninin tespitinde gerekse kamu gelirlerinin bileşiminde mali sosyolojinin yadsınamayacak ölçüde rolü bulunmaktadır (Goldscheid, 1925/1964: 206-207).

Mali sosyoloji, vergilendirmeyi demokratik devletlerin yapısal bir özelliği olarak gören çok disiplinli bir yaklaşımdır. Yirminci yüzyılın başında ortaya çıkan bu araştırma çizgisi, devletin mali ayrıcalıklarının yalnızca teknik meseleler olmadığı, daha ziyade çağdaş batı toplumlarında işleyen güç ilişkilerini yansıttığı hipotezine dayanmaktadır. Mali sosyolojinin önündeki zorluk vergi toplama, kamu harcamaları ve vergi mükelleflerinin vergilendirme ile olan ilişkileri

üzerine eş zamanlı olarak düşünmektir. Bu araştırma programının temel hipotezlerinden biri, vergi sisteminin uygulama koşulları ile kamu harcamalarının yöntemlerinin, modern devletleri ve toplumdaki dönüşümleri anlamak için iki temel boyut olduğudur. Mali sosyoloji, kamu gelirleri, kamu giderleri ve bunlara ilişkin enstrümanların siyasal, sosyal, tarihi ve kültürel faktörler ile karşılıklı etkileşimi analiz eden normatif bir yaklaşımdır (Sert, 2011:6). Bu perspektiften bakıldığında vergilendirme sadece devletlerin egemenlik ayrıcalığı olarak görülemez. Vergilendirme hem uluslararası boyutu olan bir olgu hem de sosyolojik etkileri olan bir kamu politikası aracıdır. Ancak mali sosyoloji bir paradigma değildir. Aksine "kamu tercihi, mübadele ve rasyonel seçim teorileri gibi" çok farklı teorik çerçevelerle birleştirilebilen bir sosyal bilim alanıdır (Campbell 1993: 180). Son yıllarda mali sosyoloji, ekonomi sosyolojisinde önemli bir alan haline gelme noktasına kadar derin bir yenilenme geçirmiştir.

Mali sosyoloji" terimi Joseph Schumpeter tarafından Birinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra yazılan Vergi Devletinin Krizi (1991 [1918]) isimli çalışma ile popüler hale gelmiştir. Aslında Schumpeter Mali sosyoloji terimini vergilendirme konusunu evrimsel devlet teorisinin merkezine yerleştirmiş olan bir başka Avusturyalı iktisatçıdan, Rudolf Goldscheid'den (1917) ödünç almıştır. Bu Marksist iktisatçıya göre Vergi ödeyerek ve askerlik hizmetini yerine getirerek devletin işleyişine katkıda bulunan "işçiler" ve devletin sağladığı hizmetten yararlanan "kapitalistler" olmak üzere toplum iki sosyal sınıfa ayrılmaktadır. Bu bakış açısına göre vergi sistemi, devlet maliyesi ile toplumsal düzen arasındaki bağın maddi tezahürünü oluşturmakta ve bu mekanizma aracılığıyla bazı sınıflar diğerlerinin aleyhine zenginleşmektedir (Goldscheid 1917: 203). Schumpeter (1918) vergi devletinin krizi üzerine yaptığı çalışmada Goldscheid'ın "bütçe, devletin tüm yanıltıcı ideolojilerden arındırılmış iskeletidir" fikrini ele almaktadır. Schumpeter'e göre devlet ve vergilendirme o kadar iç içe geçmiş ve birbirine bağlıdır ki "vergi devleti" ifadesi neredeyse bir totoloji gibi görünür. Neredeyse bir asırdır, birçok yazar mali sosyolojinin ilkelerini ve özellikle de vergi politikası, kamu harcamaları ve borç üzerine aynı anda düşünme hedefini benimsemiştir.

Schumpeter'e göre kamu maliyesinin yapısı bir toplumda var olan güç ilişkilerini ortaya koyar: "Kamu maliyesi, toplumun, özellikle de siyasi yaşamının incelenmesi için en iyi başlangıç noktalarından biridir" (Schumpeter, 1991 [1918]: 101). Maliye politikası, tek bir sosyal sınıfın özel hizmetinde olmaktan uzak, hükümetin ekonomi politikasının temel taşıdır ve belirli grupların çıkarlarına müdahale etmesine izin verir. Schumpeter'den önce, Amerikalı Ekonomist Edwin Seligman devletlerin gelişmesi ve vergi sistemleri arasındaki ilişki üzerine çalışmalar yapmıştır. "Essays in Taxation" (1895) adlı eserinde, mali adaletin sabit ve değişmez bir kavram olmadığını, sosyal ve ekonomik koşullar değiştikçe geliştiğini vurgulamıştır (Seligman 1895: 1). 18. yüzyılın sonuna kadar, piyasanın henüz emekleme aşamasında olduğu bir dönemde, devletler insanlara ve eşyalara vergi koymuş ve ayni ödemeler talep etmiştir (örneğin "corvee", orta çağda bir feodal beye ücretsiz emek sağlanması). Öte yandan, işlemler üzerinde harç alınması ve böylece vergi mükelleflerini aidatlarını ayni olarak değil para olarak ödemeye mecbur bırakılması modern devletlerin karakteristik özelliği, haline gelmiştir. Devletin, işlevlerini vazgeçilmez olma noktasına kadar genişletmesi "Devlet birey için soluduğu hava kadar gereklidir" anlayışının yerleşmesini sağlamıştır (Seligman 1895: 73). Bu durum, vergiyi koruma veya fayda karşılığında ödenen mübadele bedeli olarak gören anlayışın değişmesine sebep olmuştur. Artık mükellefler devleti kendilerinden bir parça olarak gördükleri için vergi ödemeye başlamışlar (Seligman 1895: 72). Söz konusu yeni anlayışla birlikte vergide ödeme gücü anlayışı hâkim olmaya başlamıştır. Literatüre ödeme gücü ilkesi olarak yerleşen bu anlayış artan oranlı vergilendirme ilkesinin yolunu açmıştır (Woker 2018).

## 3. KAMU TERCİHİ TEORİSİ

Kamu tercihi teorisine göre; temsili demokrasilerde kamu politikalarının belirlenmesi siyasi bir süreci gerektirdiğinden bu süreçteki aktörlerin karşılıklı çıkarları kamu politikalarının şekillenmesinde belirleyicidir. Siyasi karar alma süreci diye tanımlanan sistemin temel aktörleri ise siyasetçiler, seçmenler ve bürokratlardır. Siyasi karar alma sürecinde yer alan aktörlerin tercihleri bireysel faydalarının artırılması yönündedir. Bireysel faydanın toplumun faydası ile çatıştığı bu durum nedeniyle maliye politikalarının etkinliği sınırlı olacaktır. Kamu ekonomisindeki aktörler özel ekonomideki aktörler gibi tercihlerini bireysel faydalarını en çoklaştırıcı şekilde hareket etmektedirler. Bireysel çıkar maksimizasyonu temelli hareket, kamu ekonomisinin başarısızlığının altında yatan temel sebeplerdendir. Özel çıkar maksimizasyonu varsayımı Buchanan, Tullock ve Downs gibi kamu tercihi teorisyenlerinin savları üzerine kurulmuştur. Zira söz konusu teorisyenlere göre kamu ekonomisindeki aktörlerin her birinin tercihi rasyoneldir. Kamu Tercihi Teorisi en başta J. M. Buchanan'ın olmak üzere James Buchanan, Gordon Tullock'un katkıları ile gelişmiştir (Kurun, 2018:87).

Kamu Tercihi Teorisi politika bilimini de ilgilendiren multidisipliner bir alanı kapsamaktadır. Dolayısıyla bu yaklaşımı siyaset biliminin iktisadi analizi olarak tanımlamak mümkündür. Bu yönüyle kamu tercihi teorisi siyaset sosyolojisi ile kesişmektedir. Kamu Tercihi teorisi, siyasi süreçte alınan kararları ve uygulamaları iktisat biliminin varsayım ve yöntemleri ile açıklayan bir disiplindir. Piyasa başarısızlığı sonucunda devletin ekonomiye müdahale etmesi zorunlu duruma gelmiştir. Devletin ekonomiye kısıtlı ve ancak etkin müdahale ettiği bu durum kamu ekonomisi olarak kavramlaştırılmıştır. Kamu tercihi yaklaşımı ise devletin ekonomiye müdahalesinin çeşitli nedenlerle etkin olamayacağı savı üzerine temellendirilmiştir. Kamu ekonomisi başarısızlığı olarak tanımlanan bu durumda siyaset bilimine ilişkin alanın ekonomi biliminin yöntem ve araçları ile tahlil edilmesi söz konusudur. Kamu Tercihi Teorisinde; seçmenlerin, politikacıların ve bürokratların etkileşimli faaliyetleri hükümetin faaliyet ölçeği ve çeşitliliği dikkate alınarak analiz edilmektedir. Söz konusu kuram, hem bürokrasinin yapısını ve işleyişini incelemekte hem de çıkar grupları ve bunların karar alma süreçleri üzerindeki etkilerini incelemektedir. Bu misyonla toplumsal seçenekleri en iyi yansıtacak olan oylama biçimlerini dikkate alarak optimal karar alma biçimlerinin nasıl şekillendiği tespit edilmektedir.

Kamu Tercihi Teorisine göre karar alma mekanizmasının işleyişinde üç ilke ve varsayım etkilidir:

***Bireyselcilik İlkesi:*** Metodolojik bireyselcilik ilkesi olarak bilinen bu ilkeye göre toplumu oluşturan bireylerin tercihleri topluluk kararlarının şekillenmesindeki en önemli faktördür. Bireylerin rasyonel davrandıkları varsayılmaktadır. Bu nedenle bireysel faydayı artırmak bireylerin tercihlerindeki belirleyici unsurdur. Toplumdaki kararların tamamı bireysel tercihler tarafından belirlenmiştir. Bu durumda kamusal kararlar da bireysel tercihler tarafından belirlenmiştir (Hepaksaz, 2007: 93).

***Maximand ve Rasyonalite İlkesi:*** Kamu tercihi teorisinin önemli varsayımlarından biri de kamusal fayda maksimizasyonu hakkındadır. Maximand olarak tanımlanan bu ilkeye göre kamu ekonomisinde kamusal faydanın hiçbir şekilde maksimum olamayacağı kabul edilmektedir. Kendi faydasını artırmak yönünde rasyonel olarak hareket eden bireyin çıkarı genellikle toplumun faydasını azaltıcı bir unsur olarak görülmektedir. Rasyonalite gereği bu çıkar çatışmasından bireyin çıkarının üstün çıkacağı kabul edildiğinden toplumun faydasının asla maksimize olamayacağı savı geçerlidir. Bu nedenle kamu tercihi teorisine göre kamu kesiminde optimum kamu yararı dengesi sağlanamaz. Zira kamusal karar sürecinde çıkar çekişmesi

bulunmaktadır. Her aktörün kendi çıkarını en çoklaştıracak tercihlerde bulunması toplumun faydasını negatif yönde etkilemektedir. Bu durumda, siyasal karar sürecindeki aktörlerin her biri kendi faydasını artırmak yönünde hareket eder; siyasal partiler oylarını, bürokratlar bütçelerini; çıkar grupları ise rantlarını artırıcı tercihlerde bulunurlar (Hepaksaz, 2007: 94).

***Mübadele Paradigması (Politik Mübadele):*** Siyasal karar alma mekanizmasındaki aktörler arasında değiş tokuş ilişkisi bulunduğunu ifade eden bir kavramdır. Politik sürecin tarafları arasında gerçekleşen söz konusu karşılıklı çıkar ilişkisi politik mübadele olarak adlandırılmaktadır (Dura, 2006: 111). Seçmenlerle politikacılar arasındaki bu politik mübadele bir nevi çıkar sağlama ticaretidir. Söz konusu çıkar ilişkisi Buchanan (1984) tarafından; "bireysel çıkarın mevcut olması durumunda başka bir çıkar söz konusu olmayacaktır" diye özetlenmiştir.

### 3.1. Kamu Tercihi Teorisine Göre Kamu Ekonomisinin Başarısız Olma Nedenleri

Siyasal sürecin her bir aktörünün toplumsal faydadan bağımsız olarak bireysel fayda doğrultusunda hareket etmesi kamu ekonomisinin başarısızlığındaki temel sebep olarak gösterilmektedir. Uygulanan demokratik seçim usullerinin bile siyasal sürecin etkin hale getirilmesinde yetersiz kaldığını savunan Kamu Tercihi teorisyenleri Anayasal İktisat disiplininin doğmasına öncülük etmişlerdir. Normatif bir disiplin olan Anayasal İktisat Teorisi devletin ekonomik alemdeki gücünün ve yetkisinin sınırlandırılmasını ve kurala bağlanmasını savunmaktadır. Bu yönüyle siyasal süreçteki aktörlerin bireysel çıkar temelli yönelimlerinin belirli ölçüde sınırlandırılarak kamu ekonomisinin etkinliğinin sağlanması amaçlanmıştır.

Toplam faydayı maksimize etmek ve kaynak tahsisinde etkinliği sağlamak için piyasaya devlet müdahalesinin gerekli olduğunun (piyasa başarısızlığı) anlaşılması (Ünsal, 2004: 167) üzerine kamu ekonomisi uygulamaları hayat bulmaya başlamıştır. Ancak 1960'lı yıllardan itibaren ortaya çıkan ekonomik krizler kamu ekonomisinin de piyasa ekonomisi gibi optimum fayda düzeyini sağlamayacağını ortaya koymuştur. Kamu tercihi iktisatçılarına göre belirli nedenlerden dolayı kamu ekonomisi başarısızlığa uğramaktadır. Söz konusu yaklaşıma göre kamu ekonomisinin başarısız olmasının ana sebebi seçmen davranışlarındaki çıkar temelli olumsuzluklardır. Seçmen davranışlarına ilişkin söz konusu olumsuzluklar; Seçmenlerin bilgisiz ve ilgisiz olması, seçmenlerin rant kollaması, siyasal aktörlerin oy ticaretinde bulunması, politik miyopluk, ortanca seçmen hedeflemesi ve bürokrasiden kaynaklanan sorunlar şeklindedir (Dura, 2006: 112-113).

#### 3.1.1. Seçmenlerin Bilgisiz ve İlgisiz Olması

Kamu tercihi teorisine göre demokratik rejimlerde kamu maliyesinin şekillenmesinde seçmen tercihleri belirleyicidir. Seçmenlerin bilgisiz ve ilgisiz olmaları ise kamu maliyesinin etkin olmasını ve işlevsel hale gelmesini negatif yönde etkilemektedir (kamu ekonomisinin başarısızlık nedenlerinden biridir). Zira bu durumun (bilgisizlik ve ilgisizlik) bireysel tercihlerin kolektif tercihe dönüşümünü mümkün kılan mekanizmayı bozucu bir etkiye sahip olduğu kabul edilmektedir. Seçmenlerin kamu maliyesinin şekillenmesi hususunda bilgisiz olmalarının sebebi doğru bilgiye erişmek için katlanılması gereken maliyettir. Zira kamu tercihi teorisine göre toplumdaki bireylerin eğitim ve kültür düzeyleri farklıdır. Bu nedenle seçmenlerin kamu maliyesinin şekillenmesi hususundaki bilgileri asimetriktir. Bilgi düzeyi düşük seçmenlerin alınacak kararlar ile ilgili doğru tercih yapabilmek için bu kararlar hakkında bilgi toplamaları ve araştırma yapmaları gerekecektir. Ancak bu tür faaliyetler (bilgi toplamak ve araştırma yapmak) belirli bir maliyeti gerektirmektedir. Özellikle düşük gelir grubundaki seçmenler için bilgiye erişim göz ardı edilemeyecek büyüklükte bir maliyettir. Bununla birlikte seçmenlerin yanlış

bilgilendirilmeleri de mümkündür. Sonuç olarak bahsedilen faktörler nedeniyle seçmenlerin hatalı kararlar verebilmesi mümkündür. Ayrıca seçmen tercihlerinin etkin olması uygulanacak politika seçenekleri konusunda doğru bilgilendirilmeyi de gerektirmektedir. Ancak bu sayede bireysel tercihler toplamı optimum toplumsal tercihlere dönüşebilmektedir (Gunning, 1998).

Seçmen sayısının fazla olması, her bir bireyin kendi oyuyla seçim sonucunu etkileme olasılığının çok düşük olacağı yönünde algı oluşmasına neden olacaktır. Bu durum seçime olan ilgiyi azaltan bir faktördür. Seçime katılan birey sayısının fazla olması bireysel oydaki etki oranının sıfıra yakın olduğu yönündeki algıyı güçlendiren bir unsurdur. Bu algıya ek olarak oylama maliyetinin de etkisiyle seçime olan ilgi azalacaktır. Kaldı ki bu durum (her bir seçmenin oyunun kolektif karar sürecindeki etkisinin önemsizliği) seçmenin gerçek tercihinin şekillenmesi için gereken bilgiye erişim çabasını törpüleyecektir (Downs, 1957).

Toplumun heterojen yapısı (bireylerin eğitim ve kültür düzeylerinin farklı olması), sosyal medya, siyasal partilerin propagandaları, baskı ve çıkar gruplarının faaliyetleri seçmenlerin eksik ve hatalı bilgiye sahip olması siyasi süreçte rasyonel olmayan kararların alınmasındaki temel nedenlerden biri olarak gösterilmektedir. Eksik bilgiye dayalı olarak ilgisiz seçmen kitlesinin katkısı olmadan oluşan tercihler Downs (1957) tarafından rasyonel ilgisizlik ve bilgisizlik olarak nitelendirilmektedir.

### 3.1.2. Rant Kollama

Devlet örgütünün yaratmış olduğu rantın elde edilmesine yönelik stratejik yönelim ve davranışlara rant kollama denilmektedir. Rant kollama ile elde edilen kazançlar haksız transfer niteliğindedirler. Bilgilenmiş ve organize şekilde çalışan aktörler (çıkar ve baskı grupları) bu haksız transferleri toplumun toplam faydasını azaltmak suretiyle kendilerine haksız olarak transfer etmektedirler. Bu transferler farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir (Aktan, 1992):

- *Monopol kollama:* İmtiyaz hakkı verilen (Devlet tarafından) bir monopolü elde etmek veya bu monopoldan fayda sağlamak için baskı ve çıkar gruplarının yaptıkları faaliyet ve harcamalardır.
- *Tarife kollama:* Yurtiçinde tarife uygulanmasına veya ithalatın yasaklanmasına yönelik olarak baskı ve çıkar grupları tarafından yapılan her türlü faaliyet ve harcamalardır.
- *Lisans kollama:* Kotaya tabi mal ve hizmetler için tahsisli kota almak ve bu suretle haksız yere rant elde etmek için baskı ve çıkar grupları tarafından yapılan faaliyet ve harcamalardır.
- *Kota kollama:* Global kota ve tahsisli kotaların artırılması için baskı ve çıkar gruplarının yapmış oldukları girişimler ve bu amaçla yaptıkları harcamalardır.
- *Sosyal yardım kollama:* Sosyal yardım adı altında bazı çıkar gruplarının devletin mali yardımlarından faydalanmasıdır.
- *Sübvansiyon kollama:* Devletin ekonomik ve sosyal amaçlı teşviklerinden (düşük faizli kredi, destekleme alımları, istisna ve muafiyetler gibi) faydalanmak için baskı ve çıkar grupları tarafından yapılan faaliyet ve girişimlerdir.

### 3.1.3. Oy Ticareti

Oy ticareti, seçmen iradesinin erozyona uğratılmasıdır. Özellikle bir siyasi partinin tek başına karar yeter sayısının olmadığı durumlarda seçmenlerine vaat ettikleri politikaların bir kısmından vazgeçmeleri karşılığında (desteği alınan partinin seçim vaatlerinin bir kısmının hayata geçirilmesi) başka partilerden karar yeter sayısı için destek alınmasıdır. Siyasal partiler

arasında karşılıklı politika desteklenmesi esasına dayanmaktadır. Siyasi parti temsilcilerinin oylarını kişisel çıkarları karşılığında kullanmaları neticesinde seçmenin kendisine verdiği vekalet görevi kötüye kullanılmış olmaktadır. Oy ticareti iki farklı şekilde gerçekleşmektedir. Bunlardan ilki açık oy ticaretidir. Açık oy ticaretinde birden çok siyasi partinin belirli konularda anlaşma sağlayarak bunu yazılı ve imzalı bir protokole bağlamasıdır (koalisyon protokolü). Koalisyon protokolü ile kamuoyu ve seçmen bilgilendirilerek oy ticaretine yasallık kazandırılmaktadır. Demokrasi kültürüne aykırı olan gizli oy ticaretinde siyasi partilerin kamuoyundan gizli olarak oy ticaretine yönelik anlaşma yapmaları söz konusudur. Oy ticaretine yönelik gizli anlaşmalarda parti proğramları ile seçim manifestolarına uymayan bir kısım politikalar benimsenmektedir (Kau ve Rubin, 1979).

### 3.1.4. Politik Miyopluk

Kamusal politikaların planlanması, oluşturulması, uygulanması ve algılanmasında muhatapların kısa vadeli düşünme alışkanlığıdır. Söz konusu kısa vadeli düşünme alışkanlığı siyasi sürecin her iki aktörü için de geçerlidir. Politik miyopluk, oylarını artırmak isteyen politikacıların kısa vadede seçmene doğrudan fayda sağlayan ve ancak uzun vadede topluma zarar verme potansiyeline sahip politikaları yürürlüğe sokmaları temeline dayanmaktadır. Seçmenlerin kısa vadeli faydayı dikkate almak suretiyle oy tercihlerini popülist siyasetçilerden yana kullanması ve ancak uzun vadede bu popülist politikaların zarara sebep olacağının öngörülememesi politik miyopluk olarak nitelendirilmektedir. Kamu tercihi yaklaşımı oylarını artırmak için kısa vadeli politikaları tercih eden popülist politikacıları ve bu politikalara aldanmak suretiyle popülist politikacılara oy veren seçmenleri politik olarak miyop kabul etmektedir. Popülist politikacılar tekrar seçilebilme kaygısındaki siyasi iktidarlardır. Bu iktidarlar verimli yatırım projeleri yerine kısa dönemde seçmenlere doğrudan fayda veren politikaları benimseyerek oy garantisi sağlayan projelere yönelen yönetimlerdir. Bu durum (politik miyopluk) ekonomide daha faydalı politikalar yerine göreceli olarak verimsiz politikaların uygulanmasını sağlamaktadır. Oy temelli popülist politikalar kamu ekonomisinin optimum fayda düzeyinden uzaklaşmasının sebeplerinden biri olarak kabul edilmektedir. Seçim dönemlerinde politikacıların seçmen tabanlarının tercihlerine yönelik harcamaları artırması ve bu yönde politikalar benimsemesi politik miyopluk olarak nitelendirilmektedir. Verimsiz ve kısa vadeli harcamalarla bozulan bütçe dengesinin uzun vadede vergiler ve vergi dışı gelir kaynakları ile sübvanse edilmesi kamu ekonomisinin başarısızlığının sebeplerinden biri olarak gösterilmektedir (Aktan ve Dileyici, 2007)

### 3.1.5. Ortanca Seçmen Teoremi

Politikacıların oy potansiyeli yüksek seçmen gruplarının taleplerine duyarlı ve ancak öteki seçmenlerin taleplerine duyarsız olması nedeniyle kamu kaynaklarının etkin ve efektif dağıtılamamasına sebep olmuştur (Kızılboğa, 2012:101). Siyasetçilerin oylarını artırmak amacıyla toplumdaki en büyük çoğunluğu oluşturan ortanca seçmene yönelmesi ve ancak toplumdaki öteki seçmenlerin isteklerine ise duyarsız kalması kamusal faydanın etkinliğini azaltır. Politikacılar için iktidara gelmek veya iktidarını sürdürebilmek için parti programlarında oylarını en çoklaştırıcı politikalara yer vermek rasyonel bir tercihtir. Oysaki parti programlarında toplum üyelerinin çoğunluğunu ilgilendiren sorunlara yer verilmesi toplum faydasının optimum düzeye ulaşması için gereklidir. Siyasal partilerin toplum faydası yerine oy kaygısı ile hareket etmesi kamu kaynaklarının etkin dağıtılamamasının sebeplerindendir. Ortanca seçmenin kararını etkilemeye yönelik popülist politikaların uygulamaya konulması seçim ekonomisi olarak adlandırılmaktadır. Seçim ekonomisinde yeniden iktidar olabilmek için

kamu kaynakları kamusal faydanın dışlanması suretiyle kullanılmaktadır. Bu kapsamda bütçe imkanlarının aşılarak kamu harcamaları artırılmakta, artan kamu giderleri vergi yerine borçlanma ile finanse edilmektedir. Bu bağlamda seçim öncesi kamu çalışanlarına ve emeklilere maaş zamları, asgari ücret artışları, vergi afları ve sosyal transferlerde artışlar olmaktadır. Kamusal faydanın ve kaynak dağılımında etkinliğin dışlandığı bir seçim ekonomisinde; seçimler sonrasında ülke ekonomisine önemli maliyetler yüklemektedir.

### 3.1.6. Bürokrasiden Kaynaklanan Sorunlar

Siyasi sürecin diğer önemli aktörü ise bürokratlardır. Niskanen'e göre kamu ekonomisindeki başarısızlığın nedenlerinden biri de bürokratların bireysel çıkarlarını kollamalarıdır. Siyasal kararların şekillenmesinde önemli rolleri bulunan bürokratların üç güdüyle hareket ettikleri kabul edilmektedir. Bunlar; az çalışma, çok kazanma ve görevde yükselerek etki alanını genişletme güdüsüdür. Tullock'a göre siyasal iktidar tarafından kendilerine verilen güç ile hareket eden bürokratlar kendi mali olanaklarının artırılmasına odaklanırlar. Bu durum kamu kaynaklarında verimsizliğe, kamu harcamalarında ise artışa neden olur. Bir diğer kamu tercihi teorisyeni olan W. A. Niskanen de benzer şekilde, bürokratların bireysel çıkarlarını kolladıklarını ileri sürerek bu durumun kamuda israfa neden olduğunu ileri sürmüştür. Kaldı ki bürokrasi toplumdaki güç dengelerini değiştirme potansiyeline sahiptir. Zira bürokrasi belirli bir azınlığa güç kullanma imkânı vermeye muktedirdir. Kaldı ki bürokrasi, seçilmiş iktidarların denetiminden çıkma potansiyeline de sahiptir (Mueller, 2003: 363).

## 4. SİYASAL AKTÖRLERİN DAVRANIŞLARINI EKONOMİK BOYUTUYLA AÇIKLAYAN YAKLAŞIMLAR

Siyasal süreçteki aktörlerin (seçmen ve siyasal partilerin) davranışlarını ekonomik yönüyle inceleyen yaklaşımlar rasyonel tercih yaklaşımı ve politik devresel dalgalanmalar yaklaşımıdır. Rasyonel tercih yaklaşımının ilgi alanı seçmen davranışları iken (seçmenlerin oy tercihlerinin şekillenmesinde) politik devresel dalgalanmalar yaklaşımının ilgi alanı seçmen ve siyasal parti davranışlarıdır. Ancak her iki yaklaşım tarafından hem seçmenlerin hem de siyasal partilerin rasyonel hareket ettikleri kabul edilmektedir. Siyasal aktörlerin davranışların yönelimindeki temel motivasyon bireysel çıkarlarıdır. Kendi çıkarını gözetecek şekilde konumlanan seçmenlerin ve siyasal partilerin bu tutumlarının sebebi ekonomiktir. Aktörlerin ekonomik gerekçelerle hareket ettiğini iddia eden bu yaklaşımlar, kamu tercihi yaklaşımındaki bireysel çıkarını gözeten seçmen varsayımı ile uyumludur.

### 4.1 Rasyonel Tercih Yaklaşımı (Ekonomik Yaklaşım)

Klasik iktisadın ekonomik birimlerin iktisadi tercihlerinde rasyonel hareket ettikleri yönündeki varsayımı Downs (1957) tarafından politik iktisatta rasyonel seçmen hipotezi olarak hayat bulmuştur. Downs'a göre politik süreçteki seçmen davranışları mantıklı ve akılcıdır. Seçmen faydasını maksimize edecek tercihlerde bulunur. Bu doğrultuda hareket eden seçmenin oy kullanma tercihinde etkili olan temel faktör bireysel çıkardır.

Anthony Downs politik iktisadın öncü isimlerinden biri olmakla birlikte yaptığı çalışmalarla Kamu Tercihi teorisine önemli katkılarda bulunmuştur. Downs'ın 1957 yılında yayımladığı "Demokrasinin Ekonomi Teorisi" isimli çalışması siyaset ve ekonomi ilişkilerini seçmen davranışları yönünden irdeleyen siyaset sosyolojisi ve kamu maliye politikası temelli analiz eden önemli bir araştırmadır. Seçmenle lehine oy verdiği parti ilişkisinin temelleri üzerine yaptığı araştırmasında "Tek bir seçmen seçim sonucunu tek bir oyla değiştiremeyeceğini bildiği halde neden oy kullanır?" sorusuyla seçmen davranışlarını açıklamayı amaçlayan bir teorinin anahtar

sorusunu ortaya koymuştur. Söz konusu anahtar soruya yönelik geliştirilen ortanca seçmen teorisi bu konudaki literatüre yön vermiştir (Aktan ve Dileyici, 2007:174). Ekonomik değişkenlerin dikkate alındığı rasyonel tercih yaklaşımı modeli "ekonomik oy verme modeli" olarak da adlandırılmaktadır (Doyle ve Walsh, 2005: 3). Bu yaklaşımda (Rasyonel tercih yaklaşımında), toplumsal davranışlar veya sosyalleşme olgusu yerine birey kavramı öne çıkmaktadır. Oy verme davranışının rasyonel bir eylem olarak değerlendirildiği bu modelde ekonomik faktörler seçim sonuçlarını etkileyen temel değişkenler olarak kabul edilmektedir (Carey ve Lebo, 2006: 535-547). Fayda maksimizasyonu güdüsüyle hareket eden seçmenlerin seçim sonucuna odaklı çıkar değerlendirilmesi yaparak oy tercihinde bulundukları kabul edilmektedir. Downs'a göre seçmenin oy kullanma tercihi rasyoneldir. Söz konusu rasyonalite, seçmen çıkarının gözetildiği ekonomi ve maliye politikasını vaat eden parti lehine oy kullanma olarak gerçekleşecektir (Downs, 1957: 36). Günümüzde, seçmenlerin daha bireysel bir yönelim içine girmesi kaçınılmazdır. Zira gerek bilim ve teknolojideki hızlı gelişmeler gerekse bilginin yayılması nedeniyle bilgiye erişimdeki kolaylıklar bireylerin üretim ve tüketim davranışlarında daha rasyonel hareket etmelerine neden olmuştur. Seçmen davranışlarında ekonomik faktörlerin daha etkin olmasının nedeninin bireysel rasyonalite olduğunu ileri süren bu yaklaşıma göre kendilerine yapılacak hizmet beklentileri ekonomik çıkar beklentisidir (Nergiz ve Akyıldız, 2012: 171-199).

Seçmenin çıkarını maksimize edici yönde hareket etmesi seçmen çıkarı için rasyonel bir davranış olsa da bunun toplum çıkarı için faydalı olduğunu söylemek mümkün değildir. Kaldı ki Downs'ın rasyonel seçmen teorisinde seçmenin uygulanacak politikalar konusunda bilgisiz olması olağan bir durumdur. Zira Downs tarafından yapılan ampirik çalışmalarda, seçmenlerin uygulanacak politikalar konusunda bilgi edinmeyi neredeyse hiç önemsemedikleri ortaya çıkmıştır. Kaldı ki seçmen tercihlerinin muhatabı olan siyasal partilerin de topluma en çok fayda sağlayan politikalar yerinde kendilerini iktidara taşıyacak politikaları benimsedikleri ortaya çıkmıştır. Kişisel çıkar aksiyomuna dayalı olarak tanımlanan davranışa göre siyasetçiler/siyasi partilerin esas hedefleri toplumsal refahı artırıcı politikaları uygulamak amacıyla iktidara gelmek değil, iktidara gelebilmek için bu politikalardan yararlanmaktır. Siyasi süreçte seçmenlerle politikacılar arasındaki ilişki izlenen makroekonomik politikaların yarattığı sonuçlar aracılığıyla kurulmaktadır. Bu nedenledir ki hükümetler izleyecekleri politikaları seçmen tepkilerine göre dizayn ederler. Kişisel çıkar önderliği aksiyomuna göre oy maksimizasyonunu hedefleyen politıkacıların (hükümetlerin) ekonomiyi en fazla oy alacak şekilde manipüle ettiği kabul edilmektedir (Telatar, 2000: 138).

### 4.2. Politik Devresel Dalgalanmalar Yaklaşımı

Temsili demokrasilerde politik iktidarın belirlenmesi için yapılan seçimlerin ekonomi üzerindeki etkisinin incelenmesine yönelik yapılan çalışmalar literatürde politik devresel dalgalanmalar olarak bilinmektedir (Onur, 2001:157. Politik devresel dalgalanmalar yaklaşımına göre seçim süreci arz ve talebin bir araya geldiği bir piyasadır (Telatar, 2000: 138). Kamu maliyesinin belirleyici unsuru olan siyasal sürecin şekillenmesinde etkili olan seçmen ve parti tercihlerinin analizine odaklanmaktadır. Seçmen ve parti davranışlarını anlamlandırma ve teorileştirmek için farklı yaklaşımlar benimsenmiştir. Politik devresel dalgalanmalar konusundaki literatür seçmen ve parti davranışları olmak üzere iki farklı kategoriye tabi tutulmuştur.

Seçmen davranışlarına ilişkin varsayımlar dikkate alındığında politik devresel dalgalanmaların rasyonel beklentiler öncesi ve sonrası olmak üzere iki evrede geliştiği varsayılmıştır. Bu

kapsamda rasyonel beklentiler öncesi evrede oportünistik ve partizan dalgalanma modelleri geliştirilmiştir. Bu modellere göre seçmenler uyarlayıcı beklentilere sahiptir ve oy verme tercihlerini ekonominin gerçekleşmiş (geçmiş) performansı belirlemektedir. Gerek oportünistik dalgalanma modelinde gerekse partizan dalgalanma modelinde partilerin politika enstrümanları üzerinde kontrole sahip oldukları, politikanın etkinliği ve partilerin amaçlarını yeterli ve etkin düzeyde izledikleri kabul edilmektedir. Rasyonel oportünistik ve rasyonel partizan olarak kavramlaştırılan rasyonel beklentiler sonrası modellerde ise seçmenlerin rasyonel oldukları ve oy verme kararlarını geleceği de dikkate alarak verdikleri varsayılmaktadır (Güçyener ve Boyacıoğlu, 2024:124).

Parti davranışları konusundaki politik devresel dalgalanmalarda da oportünistik ve rasyonel oportünistik ile partizan ve rasyonel partizan model olmak üzere üzerine iki model bulunmaktadır. Oportünistik ve rasyonel oportünistik modelde partilerin çıkar temelli hareket ettikleri varsayılmaktadır. Partilerin tek amaçlarının iktidara gelmek veya iktidarlarını sürdürmek olduğu varsayılmaktadır. Söz konusu modelin varsayımı Downs'ın varsayımı ile benzerdir. İktidar hedefi doğrultusunda seçim öncesinde istihdamı arttırıcı yönde genişleyici maliye ve ekonomi politikaları uygulayacakları ve bu durumun ekonomiyi manipule edeceği vurgulanmaktadır. Zira seçim sonrasında ise söz konusu genişleyici politikaların yarattığı enflasyonist etkileri ortadan kaldırmak için daraltıcı politikalar izleyecekleri varsayılmaktadır. Partizan ve rasyonel partizan modellerde ise partilerin esas amaçlarının kendi seçmenlerinin çıkarlarını gözeten politikalar izlemektir. Ancak bununla birlikte politik partilerin siyasi yelpazedeki konumu da uygulanacak politikalar konusunda etkili olmaktadır. Buna göre siyasal partilerin siyasi duruşunun sol veya sağ parti oluşuna göre istihdamı artırıcı veya enflasyonu önleyici politikalardan birine ağırlık vereceği kabul edilmektedir. Zira sol diye nitelendirilen partiler tarafından kurulmuş hükümetler istihdamı arttırıcı politikalara ağırlık verirken sağ diye nitelendirilen iktidarlar daha çok enflasyonun baskılayıcı politikalara ağırlık verdiği kabul edilmektedir (Hibbs, 1977:1481).

Politik devresel dalgalanmalar teorisindeki yeni gelişmeler bu yaklaşım içindeki bazı varsayımların sorgulanmasına sebep olmuştur. Bunlardan biri de siyasal iktidarların miyopik seçmeni kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirilebilecekleri yönündeki varsayımdır. Teori içinde rasyonel beklentiler görüşünün kabul görmeye başlaması ile birlikte bu varsayım ciddi anlamda eleştiriye uğramıştır. Bu durum Politik devresel dalgalanmalar teorisinin gelişimini olumsuz etkilemiştir. Ancak bununla birlikte çeşitli ülke verilerine dayalı olarak yapılan ampirik çalışmalarda rasyonel davranış varsayımının geçerli olması halinde de politik devresel dalgalanmalar teorisinin açıklayıcı olabileceğine ilişkin bulgular ortaya çıkmıştır (Cinko, 2005:325).

## 5. SİYASAL AKTÖRLERİN DAVRANIŞLARINI SOSYOLOJİK VE PSİKOLOJİK BOYUTUYLA AÇIKLAYAN YAKLAŞIMLAR

Seçmenlerin karar verme süreçleri ve oy verme davranışlarını sosyolojik yönüyle Columbia ekolü incelerken psikolojik boyutuyla da Michigan Ekolü incelemiştir. Bu yaklaşımlar seçmen davranışlarını sosyolojik ve psikolojik boyutlarıyla ele alarak seçmen tercihlerinin şekillenmesinde etkili olan sosyal ve bilinçsel davranış kalıplarına odaklanmıştır. Seçmen davranışlarını sadece ekonomik yönüyle inceleyen diğer yaklaşımları tamamıyla dışlamayan bu yaklaşımlar seçmen davranışlarının anlamlandırılmasında tamamlayıcı bir rol üstlenmişlerdir. Seçmen davranışlarına ilişkin kuramsal yaklaşımların tamamının birbirlerini dışlamaktan ziyade birbirlerini tamamlayıcı fonksiyona sahip olduğunu belirtmek gerekmektedir. Sonuç olarak, aynı

partiye oy veren seçmen tercihlerinin şekillenmesinde karşılıklı çıkarlar, sosyal ve psikolojik bağlar bir bütün olarak etkili olmaktadır (Özcan, 1998: 195)

### 5.1 Sosyolojik Yaklaşım (Columbia Ekolü)

Sosyolojik yaklaşım, Columbia Üniversitesi'ndeki bir grup sosyal araştırmacı (Berelson, Lazarsfeld ve Gaude) tarafından başlatıldığı için Columbia Ekolü olarak da bilinmektedir. Oy verme davranışlarına yönelik olarak Ohio ve Erie County'de yapılan çalışmanın sonucunda kişilerin grup halinde oy verme davranışı sergiledikleri ortaya çıkmıştır. Çalışmalardaki ampirik veriler; aynı çevrede bir arada yaşayan ya da aynı çevrede bir arada çalışan bireylerde seçim tercihinin büyük oranda benzerlik gösterdiğini ortaya koymuştur. Aynı partilere oy verme eğilimi sergileyen bu grupların sergiledikleri siyasal duruşların homojen olduğunu savunmuşlardır (Lazarsfeld vd., 1948: 138).

Columbia Ekolü'ne göre toplumdaki çeşitli sosyolojik nedenlerle ortaya çıkmış farklılıkların seçmen tercihlerinin oluşumunda önemli bir faktör olduğu kabul edilmektedir. Toplumdaki dini, etnik ve hatta mesleki farklılıklardan kaynaklanan sosyal bölünmelerin, toplumsal gerilimler nedeniyle ortaya çıkan sosyal gruplaşmaların seçmen tercihlerinin oluşumunda önemli bir rolü vardır (Berelson vd., 1954: 113). Sosyal gruplar içindeki homojen siyasal duruşun sebebi toplumsal bağlılıklardır. Bireyin ait olduğu aile bağlarının yarattığı psikolojik bağlılık yerine, toplum içindeki çeşitli bölünmelerin varlığından hareketle toplumsal bağlılığın önemine vurgu yapılmaktadır. Söz konusu farklılaşmış toplumsal gruplaşmalara inanç, cinsiyet, bölge temelli ve etnik temelli ayrışmalar örnek gösterilebilir (Heywood, 2007: 351).

Yapılan araştırmalara göre ortalama olarak altı yaşından sonra sosyal gruplar bireyin politik dünyasının şekillenmesinde etkili olmaya başlamaktadır. Kişinin okul hayatı, arkadaş çevresi gibi sosyal yapılar ile ailesinden oluşan sosyal grupların birey üzerindeki yol gösterici ve bilgilendirici etkisinin sürekli olduğuna yönelik bulgulara ulaşılmıştır (Powel ve Coward, 2003: 21). Ailenin bireyin siyasal tercihlerinin şekillenmesinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Kaldı ki eşlerin de benzer siyasal tercihte bulunma eğilimi içinde bulunduklarını gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Barut, 2005: 315).

Bu nedenle, siyasal partilerin seçmen tercihlerinin şekillenmesine yönelik gerçekleştirdikleri seçim kampanyalarının etkisinin sınırlı olduğu kabul edilmektedir. Seçmen oyları, bireylerin parçası oldukları sosyal kimliklerinin siyasal tercihler yoluyla ifade edilmesini sağlayan bir araç olarak görülmektedir (Berelson vd., 1954: 113). Bu nedenle Sivil Toplum Kuruluşları (STK) seçmen davranışları üzerinde etkilidir. Bu kapsamda STK'lar tarafından yürütülen toplumsal sorumluluk ve bilinçlendirme kampanyaları seçmen davranışları üzerinde etkili olduklarından sosyolojik yaklaşım çerçevesinde STK'ların da ele alınması gerekmektedir. Farklı sosyal alanlarda faaliyet gösteren STK'ların birleşerek gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde etkinlik sağlamaları halinde seçmen tercihleri üzerinde belirleyici olacakları kabul edilmektedir (Brown vd., 2007: 126-138)

Sosyolojik yaklaşım; bireylerin içinde yaşadıkları sosyal sınıfın, dini inançlarının ve hatta statü farklılıklarının seçmenlerin oy tercihlerini etkilediğini yapılan ampirik çalışmalarla ortaya koymuştur (Kalender, 2005: 43-44). Bu nedenle bireyin sosyal çevresinin politik sinyalleri ve taşıdığı sosyal özellikleri seçmelerin oy tercihlerinin şekillenmesinde etkili olmaktadır. Oy verme davranışının sosyal bağlardan bağımsız olmadığına yönelik bulgulardan hareketle aynı sosyal bağ ağındaki kişilerin önemli bir kısmının benzer siyasal yönelimlerde bulunması muhtemel görülmektedir. Bireyin doğumu ile başlayan ve ölümü ile biten en etkili sosyal bağ aile

bağıdır. Dolayısıyla en güçlü sosyal bağ olarak kabul edilen aile bireylerin oy verme davranışlarındaki en etkili sosyal gruptur. Bu çerçevede aynı sosyal grup içinde bulunan (aile içinde) eşlerin ve çocukların oy tercihlerinde benzerlik oranının yüksek olduğunu ileri süren sosyolojik yaklaşıma göre seçmenlerin nihai oy tercihinin şekillenmesi bireyin sosyal ağındaki çapraz baskıların değerlendirilmesi neticesinde tamamlanmaktadır (Lazarsfeld vd., 1948: 139).

### 5.2. Sosyo-Psikolojik Yaklaşım (Michigan Ekolü)

Sosyo-Psikolojik Yaklaşım, sosyolojik yaklaşımın eleştirisi niteliğindedir. Michigan okulu diye de isimlendirilen bu yaklaşım Michigan Üniversitesi'nde görevli akademisyenler (Miller, Campbell, Converse ve Stokes) tarafından 1960 yılında geliştirilmiştir. Seçmen tercihi araştırmalarına yeni bir boyut kazandırmış olan bu yaklaşım partiyle özdeşleşme modeli olarak da bilinmektedir. Psikolojik temelli bu yaklaşım, Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde yapılmış olan başkanlık seçimlerine (1948, 1952 ve 1956 yılları başkanlık seçimlerinde) ilişkin araştırmalar sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda ortaya çıkmıştır (Damlapınar ve Balcı, 2005: 60). Söz konusu yaklaşımda, belirli bir partiye seçmenler tarafından duyulan yakınlığın seçmenin oy tercihini etkilediği varsayımı geçerlidir. Anılan varsayıma ilk kez 1960 yılında yayınlanan 'The American Voter' isimli kitapta yer verilmiştir. Campbell ve arkadaşları, Amerikalıların siyasal kimliklerinin temelinin oluşmasında özleşme olgusunun etkili olduğunu ortaya koymuştur. Özleşme ve parti tercihi üzerine (24 partili bir sistem dikkate alınarak) yapılan araştırma sonucunda özleşme olgusunu ortaya çıkaran partizanlığın Amerikalıların siyasal kimliklerinin oluşmasında etkili olduğunu doğrulayan sonuçlara ulaşılmıştır (Campbell vd., 1960: 58).

Sosyo-Psikolojik Yaklaşımda seçmen ile belirli bir parti arasında psikolojik bağlılığın bulunduğu varsayılmaktadır. Seçmen davranışı üzerinde kalıcı etki bırakmış olan bu bağın geçmişe dayandığı kabul edilmektedir. Geçmişe, hatta çocukluk yıllarına kadar uzayabilen ve parti kişiliğinin şekillenmesinde etkili olan psikolojik bağın seçmen davranışına kalıcı bir nitelik kazandırdığı varsayılmaktadır (Erdoğan, 2004: 110). Zira bireylerin geçmişte deneyimlediği psikolojik sürecin politik olay ve olguların algılanmasında etkili olduğu kabul edilmektedir (Milburn, 1998: 274). Parti kimliği modelli bir yaklaşımda seçmenler, yakın bağ kurdukları partiyi kendi partileri olarak benimseyen, oy tercihlerini ise kendini özdeşleştirdiği parti lehine sorgusuz bir şekilde kullanan bireyler olarak değerlendirilmektdirler (Heywood, 2007: 350). Sosyo-Psikolojik Yaklaşım'a göre; belirli bir partiye olan bağlılık küçük yaşlardan itibaren yakın çevrenin etkisiyle başlayan ve yıllar içerisinde güçlenerek yaşam süresine yayılan psikolijik boyutludur (Norries, 1998: 843).

Campbell ve arkadaşları tarafından yayımlanmış olan 'The American Voter' adlı kitapta da ifade edildiği üzere bireylerin ebeveylerinin geçmiş oy tercihlerinin bireyin oy tercihinde etkisi bulunmaktadır. Zira konu hakkında yapılmış olan çalışmaların ampirik bulguları da bu durumu doğrulayıcı veriler ortaya koymuştur. Söz konusu ampirik bulgulara göre kişilerin çocukluk dönemlerindeki ebeveynlerinin politik tercihleri kişilerin oy tercihlerinin şekillenmesinde etkili olmaktadır (Kalender, 2005: 47). Seçmenin herhangi bir partiye olan bu psikolojik bağlılığı futbol takımı taraftarlığına benzetilmiştir. Kaldı ki parti ile özdeşleşme olgusundan bahsetmek için seçmen ile bağı olduğu parti arasında herhangi bir hukuki bağının varlığı bile gerekli görülmemektedir (Turan, 1977: 110).

Bireyin psikolojik bağlılığına sebep olan faktörlerden biri de bireye atfedilen önemdir. Seçmen davranışını etkileyen psikolojik faktörler arasındaki en önemli psikolojik faktördür. Bireye atfedilen önemin yoğunluğu bazı insanların neden oy verdiğini bazılarının ise neden oy vermediğini açıklamaktadır (Campbell vd., 1960: 9). Psikolojik yaklaşıma göre kişilere dair

nitelikler ve benimsenmiş olan değerler bütünü seçmen davranışında temel belirleyicilerdendir. Zira bireyler dış dünyadan gelen taleplere, psikolojik algılarına bağlı olarak tepki vereceklerdir. Bireyin kendilerine yönelik talepler (oy talebi) bireyin psikolojik dünyasına göre algılanarak yorumlanacaktır.

Psikolojik yaklaşım; korku, otoriterlik, bencillik ve saldırganlık gibi psikolojik durumların da kişilerin tercihlerini etkileyeceğini kabul etmektedir. Ancak seçmen davranışını inceleyen birçok araştırmada ortaya konulduğu üzere seçmenin tercihi siyasal partilerin sunduğu programlardan ziyade parti imajına göre belirlenmektedir. Dolayısıyla bu durum seçmenin objektif nedenlerden ziyade belli bir partiye duyduğu önyargı ile hareket ettiğini göstermektedir (Gülmen, 1979: 41). Psikolojik yaklaşıma göre, bireylerin siyasal alana ilişkin tutum ve davranışları, parçası oldukları sosyal grubun çıkarları doğrultusunda oluşmaktadır. Ayrıca siyasal karar verme süreci seçmenin geçmişe dayanan psikolojik bağlılıklarına göre şekillenmektedir (Heywood, 2007: 350). Bu durumda seçmenin politik sürece dair algısı, benimsediği partinin görüşleri ve kendi zihinsel yorumlamaları çerçevesinde oluşmaktadır (Akgün, 2002: 26).

Sonuç olarak seçmen davranışları üzerine geliştirilmiş yaklaşımların multidisipliner yapıda olduğu anlaşılmaktadır. Her bir yaklaşım kendi perspektifinden seçmen davranışlarını ele almış olmakla birlikte diğer yaklaşımların varsayımlarını da açıkça reddetmemişlerdir. Bu bağlamda Tablo 1'de seçmen davranışlarına ilişkin yaklaşımlar ve bu yaklaşımların seçmen davranışlarına ilişkin temel motivasyonları özetlenmiştir.

**Tablo 1. Seçmen Davranışlarına İlişkin Yaklaşımlar**

| Seçmen Davranışlarını Açıklayan Yaklaşımlar | Seçmen Davranışlarındaki Temel Motivasyon |
|---|---|
| Kamu Tercihi Yaklaşımı | Bireysel fayda maksimizasyonu |
| Ekonomik Yaklaşım | Bireysel fayda maksimizasyonu |
| Devresel Dalgalanmalar Yaklaşımı | İktidarı elde etmek |
| Sosyolojik Yaklaşım | Seçmenin yaşadığı sosyal çevre |
| Sosyo-Psikolojik Yaklaşım | Tercih edilen siyasi parti ile özleştirici psikolojik etkiler |

Kaynak: Yazar tarafından Hazırlanmıştır.

## SONUÇ VE ÖNERİLER

Temsili demokrasilerde kamu ekonomisinin başarısızlığını açıklayan kamu tercihi yaklaşımı temelde maliye disiplini alanıyla ilgili olmakla birlikte farklı sosyal disiplinlerin ilgi alanına giren multidisipliner bir alan niteliğindedir. Seçmenlerin ve seçilenlerin (politikacıların) davranışlarının anlamlandırılması ekonomi, psikoloji ve sosyoloji gibi çoklu disipliner çalışmayı gerektirmektedir. Zira bireysel rasyonalite ve diğer nedenlerle kamu ekonomisinin başarısız olduğu savı üzerine temellenen kamu tercihi yaklaşımında seçmen davranışlarının salt ekonomik nedenlerle açıklanması yetersiz kalmaktadır. Sosyolojik ve hatta psikolojik faktörlerin de dikkate alınması suretiyle yapılacak bir analiz daha gerçekçi sonuçların ortaya çıkmasını

sağlayacaktır. Bu nedenle seçmen ve parti davranışları ile ilgili olarak farklı disiplinler içinde doğmuş yaklaşımların bu anlamda kamu tercihi yaklaşımının gelişimine katkı sunacaktır.

Seçmen ve politikacı davranışları hakkında geliştirilen bu yaklaşımları mali sosyoloji çerçevesinde incelemek gerekmektedir. Zira siyasi süreçteki aktörlerin davranışlarını inceleyen farklı disiplinlerin ortak noktası toplumdur. Bu bağlamda mali sosyolojinin öncülerinden Schumpeter'in de ifade ettiği üzere; kamu maliyesi bir toplumda var olan güç ilişkilerini ortaya koyan önemli bir yaklaşımdır. Bu nedenle kamu maliyesi, toplumun ve bu nedenle siyasi yaşamının incelenmesi için en iyi başlangıç noktalarından biridir.

Politik iktisat disiplini tarafından geliştirilmiş olan "ekonomik yaklaşım" (rasyonel seçmen yaklaşımı) kamu tercihi yaklaşımına önemli katkılar sunmuştur. Seçmenlerin oy verme davranışlarını rasyonel bir eylem olarak değerlendiren ekonomik yaklaşımda, seçmenin oy kullanma davranışının salt ekonomik boyutuyla ele alınması kamu tercihi teorisindeki seçmen varsayımı ile uyumludur. Kaldı ki ekonomik yaklaşımın öncülerinden Anthony Downs'ın ortanca seçmen teorisi kamu tercihi teorisine temel teşkil etmiştir. Seçmenin oy kullanma tercihinin rasyonel olduğu ve bu rasyonalite kapsamında seçmenin bireysel çıkarı doğrultusunda hareket edeceği yönündeki varsayım gerek ekonomik yaklaşımın gerekse kamu tercihi yaklaşımının ortak varsayımıdır

Seçmenlerin ve politikacıların kısa vadeli popülist politikalar konusundaki tutumlarını politik miyopluk olarak tanımlayan kamu tercihi teorisyenlerinin bu savı politik devresel dalgalanlamalar literatürünün ilgilendiği bir alandır. Politik devresel dalgalanmalar literatüründe seçmen ve partilere ilişkin geliştirilen modellerin kamu tercihi teorisi varsayımlarını destekleyici niteliktedir. Kamu tercihi yaklaşımının politik miyopluk olarak nitelediği bu durum politik devresel dalgalanlamalar literatüründe de kabul gören bir varsayımdır. Zira politik devresel dalgalanmalar literatüründeki parti modelleri olan oportünistik ve rasyonel oportonistik ile partizan ve rasyonel partizan modellerinin her ikisi de kamu tercihi yaklaşımının varsayımları ile uyumludur. Oportünistik ve rasyonel oportonistik modelde partilerin çıkar temelli hareket ettikleri, partizan ve rasyonel partizan modelde ise partilerin esas amaçlarının kendi seçmenlerinin çıkarlarını gözeten politikalar izledikleri varsayılmaktadır.

Toplumdaki dini, etnik ve mesleki farklılıklardan kaynaklanan sosyal bölünmelerin ve sosyal gruplaşmaların seçmen tercihlerinin oluşumunda rolü olduğunu ileri süren sosyolojik yaklaşım, bu yönüyle kamu tercihi yaklaşımındaki salt bireysel çıkarı doğrultusunda hareket eden rasyonel seçmen varsayımının yetersiz olduğunu ortaya koymuştur. Toplumsal bağlılıklar nedeniyle sosyal gruplar içinde homojen siyasal yönelimlerin her daim var olabileceğine ilişkin bulgularla bu varsayımlarını doğrulayan sosyolojik yaklaşım taraftarı teorisyenler seçmen davranışlarına ilişkin literatüre bu yönüyle katkı sunmuşlardır.

Bireyin psikolojik evreni kişinin oy tercihinde etkili olan ve ancak diğer yaklaşımlar tarafından ihmal edilen diğer önemli unsurdur. Bu anlamda Sosyo-psikolojik yaklaşım seçmen davranışlarının anlamlandırılmasına ilişkin multidisipliner literatüre seçmen davranışlarındaki psikolojik faktörü kazandırmıştır. Seçmen psikolojisine ilişkin ampirik çalışmalarda, bireyin parti kişiliğinin şekillenmesinde psikolojik bağın etkili olduğunu gösteren sonuçlara ulaşılmıştır. Çocukluk yıllarına kadar uzayabilen ve parti kişiliğinin şekillenmesinde etkili olan psikolojik bağın seçmen davranışına kalıcı bir nitelik kazandırdığı kabul edilmektedir. Bireyin belirli bir partiye olan bağlılığı küçük yaşlardan itibaren yakın çevrenin etkisiyle başlayan ve yıllar içerisinde güçlenerek yaşam boyuna yayılan psikolojik bir bağ olarak tanımlanmaktadır.

Ebeveynlerinin çocuklarının politik tercihlerinin şekillenmesinde etkili olduğunu ortaya koyan çalışmalar seçmen davranışları üzerindeki psikolojik faktörün önemini daha da pekiştirmiştir.

Siyasal süreçteki aktörlerin davranışları üzerine geliştirilen yaklaşımlardan ekonomik ve politik devresel dalgalanmalar yaklaşımlarının kamu tercihi yaklaşımını desteklediği ve hatta bu yaklaşımla uyum içinde oldukları anlaşılmıştır. Buna karşın aktörlerin tercihlerinde etkili olan sosyolojik ve psikolojik unsurların ihmal edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Siyasi süreçteki aktörlerin davranışlarının sosyolojik ve psikolojik boyutuyla ele alınması önemlidir. Bu anlamda siyasi süreçteki aktörlerin davranışlarının anlamlandırılması adına sosyolojik ve sosyo-psikolojik yaklaşımlar tarafından ortaya konulan sonuçların da diğer yaklaşımlarla birlikte dikkate alınması elzemdir.

Demokratik sistemlerin geçerli olduğu ülkelerde seçimler, siyasilerin para ve maliye politikalarını kullanarak temel ekonomik süreçleri etkilemeye çalışmasına sebep olan en önemli faktördür. Bu anlamda siyasal aktörlerin davranışlarının salt ekonomik nedenlerle açıklanması mümkün değildir. Bu nedenle seçmen ve siyasal aktörlerin davranışlarının sosyolojik, psikolojik ve ekonomik boyutuyla bir bütün olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Maliye politikalarının da bu doğrultuda planlanarak düzenlenmesi elzemdir. Toplumun dinamiklerinden bağımsız bir maliye politikasından söz edilemeyeceğinden bu politikanın başarısı için bireyin ve toplumun sosyo-psikolojik yapısının dikkate alınması önemlidir. Bu anlamda multidisipliner bir yaklaşımla kamu maliyesini etkin kılan ve ilgili değişkenleri geniş bir perspektifle analiz eden mali sosyolojiye gereken önem verilmelidir.

**KAYNAKÇA**

Akgün, B. (2002). *Türkiye'de Seçmen Davranışı Partiler Sistemi ve Siyasal Güven.* Ankara: Nobel Yayınları.

Aktan, C. C. (1992). *Politik Yozlaşma ve Kleptokrasi:1980-1990 Türkiye Deneyim*i, İstanbul. Afa Yayıncılık A.Ş.

Aktan, C. C. ve Dileyici, D. (2007)."Kamu Tercihi İktisadına Giriş". *Modern Politik İktisat KamuTercihi.* (Ed. C. C. Aktan ve D.Dileyici), 9-38, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Barut, B. (2005). Siyasal Reklamcılık Özelinde Siyasal Tutumların Oluşma Süreci. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 295-317.

Berelson, B., Lazarsfeld, P., & McPhee, W. (1954). Voting. Chicago: University of Chicago Press.

Brown, D., Brown, C., & Desposato, S. (2007). "Promoting And Preventing Political Change Through Internationally". *Latin American Research Review*, 42(1).

Bunchanan, J. M., (1984). "Politics without Romance: A Sketch of Positive Public Choice Theory and Its Normative Implications". Ed: J.M. Bunchanan ve R. D. Tollison. *The Theory of Public Choice II*. United States of America: The University of Michigan Press. 11-23

Campbell, J. L., 1993. The state and fiscal sociology. *Annual Review of Sociology,* 19(1), pp. 163–185.

Campbell, A., Converse, P. E., Miller, W. E., & Stokes, D. E. (1960). *The American Voter*. Chicago and London: The University of Chicago Press.

Carey, S., & Lebo, M. J. (2006). "Election Cycles and the Economic Voter". *Political Research Quarterly*, 59.

Cinko, L. (2005). Modern Politik Konjonktür Hareketleri Teorisi: Rasyonel Beklentileri İçeren Politik Konjonktür Hareketleri, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1/19, 325-339.

Damlapınar, Z., & Balcı, Ş. (2005). "Seçmenin Zihnindeki Aday İmajını Belirleyen Etkenler: 28 Mart 2004 Yerel Seçimleri Alan Araştırması". *Selçuk İletişim Dergisi*, (4), 60.

Downs, A. (1957), *An Economic Theory of Democracy*, NewYork: Harper and Row.

Dura, Y. C. (2006). Kamu Tercihi Teorisinde Kamusal Etkinlik Problemi, *Türk İdare Dergisi*, 451, 107-115.

Erdoğan, S. (2004). Politik Konjonktür Hareketleri Teorisi Perspektifi ile Siyaset Ekonomi İlişkiler. Değişim Yayınevi.

Goldscheid, R., 1917. *Staatssozialismus oder Staatskapitalismus*. Vienna: Anzengruber-Verlag.

Goldscheid, R. (1925/1964), *"A Sociological Approach to Problems of Public Finance"in Classics in the Theory o f Public Finance,* R. Musgrave, A Peacock (eds), London St Martin Press, 1964, pp. 202-13.

Gunning, Patrick J.J. (1998), *Understanding Democracy: An Introduction to Public Choice*, Taiwan: Nomad Press.

Güçyener, D. G. & Zümrüt Boyacıoğlu, E. (2024). .Fırsatçı Politik Konjonktür Dalgalanmaları Teorisi Çerçevesinde Türkiye 2023 Genel Seçiminin İncelenmesi. *International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies* 10(4), 123-132.

Gülmen, Y. (1979). *Türk Seçmen Davranışı.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları.

Gümüş, G. (2009). Türk Seçmen Davranışı ve AKP, CHP, MHP'nin Seçmen Tabanları (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hepaksaz, E. (2007). Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat Teorisi Perspektifinden Anayasal Mali Reform. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, (44)514, 89-109.

Heywood, A. (2007). *Siyaset*. Ankara: Adres Yayınları.

Hibbs, D A. (1977). Political Parties and Macroeconomic Policy. *The American Political Science Review*, 71(4), 1467-1487.

Kurun, İ. (2018). Reform ve Çikar: Kamu Tercihi Teorisi Perspektifinden Kamu Yönetimi Temel Kanunu Projesi. *Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Vol. 2/2, 85-98.

Kalender, A. (2005). *Siyasal İletişim Seçmenler ve İkna Stratejileri*. Konya: Çizgi Yayınları.

Kau,J. B., & Rubin, P. (1979). "Self-Interest, Ideology and Logrollingin Congressional Voting," *Journal of Law and Economics*,October.

Kızılboğa, R. (2012). Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat Teorilerinin Değerlendirilmesi, *NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 2 (2012) 91-109.

Lazarsfeld, P., Berelson, B., & Gaudet, H. (1948). *The People's Choice: How the Voter Makes Up His Mind in a Presidential Campaign* (Vol. 2nd Edition). New York: Columbia University Press.

Milburn, A. M. (1998). *Sosyal Psikolojik Açıdan Kamuoyu ve Siyaset.* (A. Dönmez, & V. Duyan, Trans.) Ankara: İmge Kitabevi.

Mueller, D. C. (2003). *Public Choice III*. Cambridge: Cambridge University Press.

Nergiz, N., & Akyıldız, F. (2012). "Yerel Seçimlerde Seçmen Tercihi Üzerinde Aday İmajının Etkisi: Uşak Örneği". *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15. 171-199.

Norries, P. (Ed.). (1998). *Election and Voting Behavior: New Challenges*, New Perspectives. Ashgate.

Onur, S. (2001). Politik Konjonktör Dalgalanmaları ve Türkiye , *Süleyman Demirel Üni. İİBF Dergisi*, 2001, 6/2, 157-184.

Özcan, Y. (1998). "Siyasi Parti Tercihlerini Belirleyen Etmenler: İstanbul Örneği". *Toplum ve Bilim*, No.76, 188-212

Powel, L., & Coward, J. (2003). *Political Campaign Communication Inside*. Boston: Pearson Education Inc.

Seligman, E. R. A., 1895, *Essays in Taxation*. New-York: MacMillan.

Sert, M. (2011). Maliye'ye alternatif bir yaklaşım olarak mali sosyoloji: Öncüler. *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, 22 (81), 1-16.

Schumpeter J. A., 1991 [1918]. *The Crisis Of The Tax State.* In R. Swedberg (ed.), The Economics and Sociology of Capitalism. Princeton, NJ: Princeton University Press, 99–140.

Turan, İ. (1977). *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*. İstanbul: Güryay Matbaacılık.

Ünsal, E. M. (2004), *Mikro İktisada Giriş,* Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara.

Woker, M., 2018. Edwin Seligman, Initiator Of Global Progressive Public Finance. *Journal of Global History*, 13(3), pp. 352–373.

**Çıkar Çatışması Beyanı:** Bu çalışmada taraf olabilecek herhangi bir kişi, kurum veya kuruluş arasında bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

**Destek ve Teşekkür:** Çalışma için herhangi bir kurum ya da kuruluştan finansal destek alınmamıştır.

**Etik Kurul İzni**: Çalışma konusu etik kurul iznini gerektirmemektedir.

**Katkı Oranı**: Çalışma tek yazarlıdır.